

**Міністерство освіти і науки України
Ужгородський національний університет**

**СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

Випуск 7

Збірник наукових праць

Ужгород – 2009

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

<i>Fabian M.</i> Etiquette behaviour in the context of language and culture learning.....	5
<i>Аладько Д.О.</i> Фреймова організація номінацій посуду в англійській та українській мовах	9
<i>Аніщенко І.М.</i> Персональний дискурс у наративній структурі англомовного художнього твору	15
<i>Біскуб І.П.</i> Методолгічні аспекти лінгвістичного моделювання у мовленнєвому спілкуванні людини і комп'ютера.....	22
<i>Vařová K.</i> La Distinction Des Genres Du Discours.....	30
<i>Benková E.</i> Author's Presence or Absence in Spoken Academic Discourse	32
<i>Бутова І.С.</i> Політичний дискурс США та України в історично-типологічному аспекті.....	35
<i>Вереш М.Т.</i> Терміни-словосполучення у теологічній термінології німецької мови	42
<i>Veresh N.</i> Das Verb "KRIECHEN" Und Seine Bedeutung In Der Deutschen, Ukrainischen Und Ungarischen Sprache	48
<i>Valdmanová K.</i> Deictic Words – Linguistic Signals of Power and Solidarity	54
<i>Вецкуп Т.А.</i> Учасники повчального дискурсу: соціопрагматичний аспект	58
<i>Нвоздык О.</i> Die Linguokulturelle Wechselwirkung Im Multiethnischen Transkarpatien	63
<i>Герцовська-Вайназії Н.О.</i> Зіставний лексико-семантичний аналіз слів на позначення успіху в англійській та українській мовах	69
<i>Голик С.В.</i> Відображення індивідуально-авторської картини світу (на матеріалі префіксальних похідних Р.Годдарда).....	75
<i>Густі А.В.</i> До питання феномена "Лесбійської" мови (на матеріалі англійської мови).....	82

<i>Gregová R.</i> On Phonetic Iconicity in Evaluative Morphology of West Slavonic Languages	90
<i>Гришнина Т.В.</i> Влияние темпа говорения на реализацию глоттального взрыва.....	94
<i>Hurčariková P.</i> Research of Narratives	101
<i>Hornáková A., Štefková G.</i> Particularities of Multicultural Communication.....	104
<i>Hornáková A., Uherová Z.</i> How to Communicate Successfully	106
<i>Димицька Н.О.</i> Особливості впливу мовної політики фемінізму на сучасну англійську мову	108
<i>Діброва В.А.</i> Емфаза заперечення в сучасній англійській мові	113
<i>Диденко Н.Н.</i> Место иронии в общей категории комического.....	117
<i>Добровольська О.Я.</i> Середньо-англійські назви ремісників – гібридні новоутворення від французьких основ	123
<i>Дьомкіна О. В.</i> Мовленнєвий портрет судді Верховного Суду США	128
<i>Габовда А. М.</i> Роль просодических средств в актуальном членении французского высказывания	138
<i>Есенова Е.Й.</i> Способи передачі деяких англійських передньоязикових фонем графікою української мови (на матеріалі апеллятивної лексики).....	143
<i>Єрмоленко С.С.</i> Категорія слов'янізмів в аспекті художнього перекладу з англійської мови	149
<i>Ireneusz Kida.</i> The psychology of the development of subordinate clauses in English	158
<i>Körtvélyessy L.</i> On the Place of Evaluative Morphology	165
<i>Коваленко Г.М.</i> Когнітивні механізми номінації в англійській лексиці моди XX-XXI століть.....	169

Uti Utito A. Le cadre accentuel du français contemporain : essais de modélisation : deuxième partie // Langues, 1999, 2(4), p 258-267.

Wossi M. L'intonation, le système du français. P. : Ophrys, 1999.

Summary

The article touches upon the problem of the phonetic means (accent, pauses, intonation) in the communicative division of sentence. These means are so closely interrelated with the sense as to be inseparable.

СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ ДЕЯКИХ АНГЛІЙСЬКИХ ПЕРЕДНЬОЯЗИКОВИХ ФОНЕМ ГРАФІКОЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (на матеріалі апелювальної лексики)

Есенова Е.Й.

Ужгородський національний університет

Набір фонем однієї мови завжди відрізняється від складу фонем іншої мови. Навіть ті фонемні назви, які в різних мовах мають схожі диференціальні ознаки, не можна назвати тотожними, оскільки вони є елементами різних фонологічних систем і тому беруть участь у різних фонематичних опозиціях. Хоча іноді мовознавці стверджують, що повна тотожність вимови запозиченого слова та його вихідного прототипа необхідна, у багатьох мовах просто немає певних звуків, що є у мові-джерелі запозичення, тому досягти цього практично неможливо.

З цієї причини запозичені слова (незалежно від того, чи є вони загальними чи власними назвами) завжди будуть підлягати певним фонетичним видозмінам. При цьому, як зауважує Т.А.Аро [1984 : 73], відбуватимуться певні фонетичні субституції, при яких звуки мови-джерела замінюватимуться звуками мови-реципієнта. У цьому і полягає суть фонетичної асиміляції запозичених слів. Навіть фонологічна адаптація базується на відповідностях між фонематичними системами мов, що контактують між собою. Одна з цих мов дає матеріал, а інша його засвоює та видозмінює, пристосовує до своєї системи, тобто адаптує.

Указана проблема на сьогодні недостатньо вивчена, незважаючи на те, що активне дослідження неспоріднених мовних систем було і залишається у центрі уваги вітчизняного і зарубіжного мовознавства. Питання вивчення фонетико-графічної асиміляції запозичень у мові-реципієнті пов'язане із загальними науковими і практичними завданнями мовознавства, такими як проблематика мовних контактів, практична транскрипція і транслітерація, проблема варіативності запозичень у мові-реципієнті тощо.

Окремі аспекти адаптації та функціонування англіцизмів в українській мові розглядалися мовознавцями. Однак більше уваги в цих дослідженнях приділялося етимологічним аспектам ідентифікації англіцизмів в українській мові, певним англо-українським лексичним відповідностям, а також словотворчій структурі похідних від англійських запозичень. Що стосується фонетико-графічного аспекту адаптації слів англійського походження графікою української мови, то він досліджувався здебільшого на матеріалі власних назв (див. Гудманян [1999], Мозговий [1986]). Дослідження цього аспекту на матеріалі апелювальної лексики обмежується в основному незначною кількістю наукових статей.

Мета даної статті зумовлена в першу чергу наявністю широкого кола невирішених питань у галузі проблематики мовної взаємодії. Конкретною метою дослідження є проведення фонетико-графічного аналізу варіантів передачі апелювальної англійської лексики, що містять передньоязикові приголосні фонем [s], [z], [ʃ], засобами української мови, а також узагальнення отриманих результатів щодо раціональних способів передачі англіцизмів-апелювальної лексики, у складі яких є ці фонем, графікою української мови.

Для досягнення цієї мети ми намагатимемося вирішити декілька завдань, серед яких найголовнішими є: 1) зробити зіставний аналіз наведених вище трьох англійських фонем з їх українськими відповідниками; 2) виявити варіанти графічних виражень цих фонем в межах обраного мовного матеріалу; 3) визначити варіанти їх української передачі; 4) зробити конкретні узагальнення щодо найраціональнішої передачі поданих фонем графічними засобами української мови при трансформації нових англіцизмів.

Англійський звук [s] є передньоязиковим альвеолярним щільним фрикативним глухим приголосним. Найближчим його відповідником у системі українських приголосних є звук [с], який за своїми фонетичними характеристиками майже збігається з англійським [s], але, на відміну від нього, є зубним приголосним, а не альвеолярним. Обом фонемам притаманна фрикативність і щільний характер, і саме це робить можливим та виправданим відтворення англійського [s] за допомогою української літери С, яка передає на письмі фонему [с].

Нами зафіксовано 8 варіантів графічного вираження цієї фонем в англійській мові, що стало причиною виникнення 17-ти варіантів її української передачі. Фонема [s] є однією з тих, для яких характерна неупорядкованість при передачі графічними засобами української мови. Наприклад:

s — *c* *scout* [skaut] — скаут; *s* — *z* *gasoil* [ˈgæsoil] — газойль;

s — *w* *beef-steaks* [ˈbiːfsteɪks] — біфштекс;

se — *z* *brooder-house* [ˈbruːdɹəʊs] — брудергауз;

se — *c* *nonsense* [ˈnɒnsɒns] — нонсенс; *sse* — *c* *la-crosse* [lɑːkros] — лякрос;

ss — *c* *assembler* [əˈsɛmblɹ] — асемблер; *ss* — *z* *impress* [ɪˈmpres] — імпреза;

st — *c* *wrestling* [ˈreslɪŋ] — реслінг; *c* — *c* *icing* [ˈaɪsɪŋ] — айсінг;

c — *ц* *agnosticism* [æɡˈnɒstɪsɪzəm] — агностичизм;

c — *к* *cybernetics* [ˌsaɪbɹˈnetɪks] — кібернетика;

ce — *c* *break-dance* [ˈbreɪkdaːns] — брейк-данс;
ce — *ц* *Prince-Consort* [ˈprɪns ˈkɒnsɔːt] — принц-консорт;
sc — *ц* *fluorescence* [ˈfluːrɪsəns] — флуоресценція.

Деякі варіанти передачі фонем [s] у наведених прикладах слід пояснити окремо. Відтворення графічного варіанта S через українську літеру Ш є, очевидно, наслідком німецького посередництва при запозиченні даних слів в українську мову. Відтворення деяких графічних варіантів, зокрема C, CE та SC, українською літерою Ц та сполученням СЦ можна деякою мірою пояснити тим, що більшість з цих англійських слів мають етимони латинського походження, а латинська літера C, як відомо, часто читається як Ц в українській мові. Те саме можна сказати про передачу латинської C через українську K у слові „кібернетика”.

Відтворення англійського приголосного [s] через українську літеру З також не знаходить фонологічного виправдання принаймні з двох причин: по-перше, український звук [з], який графічно передається літерою З, є дзвінким, у той час як англійський приголосний [s] належить до глухих приголосних; по-друге, що літеру доцільно використовувати при відтворенні англійського дзвінкого [z]. (Точовно слова „реслінг” можна сказати, що сполучення ST в англійському написанні сприймається як диграф, і тому зберігати „німу” літеру T в українській передачі недоцільно, що і підтверджується сучасною практикою передачі. Недоцільно також зберігати „німу” літеру E.

Щоб уникнути таких розбіжностей при відтворенні англійського звука [s], слід уніфікувати його передачу. Вважаємо за доцільне відтворювати англійський приголосний [s] за допомогою української літери С, що передає звук [с] у будь-якій позиції, оскільки фонологічна та акустична близькість даних звуків цілком очевидна.

Англійська фонема [z] є передньоязиковим альвеолярним щілинним фрикативним дзвінким приголосним. На відміну від нього, українська фонема [з] є зубною, а не альвеолярною. Решта ж фонологічних характеристик є однаковими для обох фонем. Це робить можливим і доцільним відтворення англійського приголосного [z] українською літерою З, що передає звук [з]. Графічних варіантів цієї фонемі в англійській мові нами зафіксовано 7. Вони реалізуються 10-ма варіантами української передачі. Наведемо приклади:

s — *з* *closet* [ˈkloʊzɪt] — клозет; *s* — *с* *beams* [biːmz] — бімс;
se — *з* *strip-tease* [ˈstriptiːz] — стриптиз;
si — *з* *business* [ˈbɪznɪs] — бізнес; *z* — *з* *freezer* [ˈfriːzɪd] — фрізер;
ze — *з* *antifreeze* [ˈæntɪfriːz] — антифриз; *zz* — *з* *jazz* [ˈdʒæz] — джаз;
zz — *ц* *blizzard* [ˈblɪzəd] — блиццард; *x* — *кс* *xerox* [ˈziːrɒks] — ксерокс.

Як бачимо з наведених прикладів, передача звука [z] через українську літеру З переважає. Інші способи (за винятком літери С) є оказіональними. Відтворення цієї фонемі через українську літеру С не є випадковим — воно є наслідком транслітерації, оскільки графічно фонема [z] у цьому випадку виражається літерою S: *s* — *с* *asdic* [ˈæzdɪk] — асдик. Такий спосіб передачі (хоч він і

підтримується графікою) не можна вважати фонологічно виправданим, оскільки англійський звук [z] є дзвінким, а український [c], що передається літерою С, є глухим приголосним. Крім того, літеру С доцільно використовувати для відтворення фонем [s], а також для зубно-зубної [θ]. Отже, при трансформації нових англійців фонему [z] слід передавати літерою З, що передає звук [з].

Говорячи про передачу англійських фонем [s] і [z], слід сказати декілька слів про сполучення англійських фонем [s+t], наприклад:

st — cm vesting [ˈvestɪŋ] — *вестинг*; *st — cm dragster* [ˈdrægstɜː] — *драгстер*;
st — cm block-buster [ˈblokbʌstɜː] — *блок-бастер*;
st — z must die [mʌstˈdaɪ] — *маздай*.

Відтворення цього звукосполучення літерою З в останньому прикладі можна пояснити тим, що у потоці мовлення дане звукосполучення підлягає процесу асиміляції і може вимовлятися як [mʌzˈdaɪ]. На нашу думку, його слід передавати сполученням українських літер СТ, оскільки така передача відображає графіку англійського слова, не спотворюючи його вимови. Крім того, це словосполучення слід писати окремо й українською мовою, оскільки в англійській мові воно складається з модального дієслова та інфінітива і перекладається українською теж словосполученням „повинен вмерти”. Передача звукосполучення [s+t] сполученням СТ підтримується сучасною практикою (99%).

Англійський приголосний [l] є передньоязиковим альвеолярним щілинним боковим сонантом. Характерною рисою цієї фонемі є те, що вона має декілька відтінків, які зумовлені її позицією в слові. Про два основні відтінки звука [l] варто сказати окремо. Так званий „світлий” відтінок фонема набуває у позиції перед голосними, наприклад: *liner* [ˈlaɪnɜː], *lady* [ˈleɪdi], *lord* [loːd]. Так званий „темний” відтінок фонемі [l] утворюється у позиції перед приголосними та на кінці слів, наприклад: *algal* [ˈælgol], *motel* [mɒtɪˈtel], *label* [ˈleɪbl].

У системі українських приголосних немає прямого відповідника для англійської фонемі [l], але є дві фонемі, які близькі до неї за своїми фонологічними характеристиками. Українські приголосні — зубний [л] та постдентальний [л'] є самостійними фонемами. Жодна з них не належить до альвеолярних фонем, але обидві є передньоязиковими щілинними боковими сонантами. Така фонологічна близькість дає можливість передавати англійський [l] через українську літеру Л, хоча ні твердий український [л], ні м'який [л'] не збігаються повністю зі „світлим” і „темним” відтінками англійського [l].

Для даної фонемі характерні 6 варіантів графічного вираження в англійській мові, які реалізуються 20-ма варіантами української передачі. Графічні вираження звука [l] можна поділити на декілька груп:

1. Літера L:

l — л liner [ˈlaɪnɜː] — *лайнер*; *l — ль barrel* [ˈbærɜːl] — *барель*.

2. Літера L + „німа” E:

le — ель beetle-machine [ˈbiːtlmɜːʃɪn] — *бітельна машина*;

le — л Beatles [ˈbiːtlz] — *Бімлз*;

le — ль *whale-boat* [ˈweɪlbɔ:t] — вельбот;
le — ле *moleskin* [ˈmɔ:lskɪn] — молескін;
le — ул *pickles* [ˈpɪklz] — пікулі; le — лі *riffle* [ˈrɪfl] — ріфлі.

3. Літери LL:

ll — л *best-seller* [ˈbestselə] — бестселер;

ll — ль *bulldog* [ˈbʊldɒg] — бульдог;

ll — лл *music-hall* [ˈmju:zɪkɒ:l] — мюзик-холл.

4. Літери LL + „німа” E:

lle — ль *Buskerville* [ˈbæskəvɪl] — баскервіль.

5. Голосна + літера L:

al — ел *virginal* [ˈvɜ:dʒɪnəl] — верджинел;

al — ал *minimal-art* [ˈmɪnɪmlɑ:t] — мінімал-арт;

al — л *musical* [ˈmju:zɪkl] — мюзикл; el — л *label* [ˈleɪbl] — лейбл;

el — ел *matelotte* [ˈmætlɔ:t] — мателот;

el — ель *potpelmoose* [ˈpɒptlmu:s] — помпельмус.

Немає сумнівів у тому, що відтворення англійського звука [l] українською літерою Л є фонологічно виправданим, оскільки українські [л] та [лʲ] фонологічно близькі до англійського приголосного [l]. Питання полягає у тому, чи слід передавати цю англійську фонему українським твердим [л] чи м'яким [лʲ]. Це питання вирішити нелегко. На думку Р.П.Зорівчак [1997 : 136], тенденцію передавати будь-яке [l] твердим [л] слід підтримувати, оскільки вона раціональна. Стосовно апелятивів дослідниця підкреслює, що тут доцільно орієнтуватися на походження слова, бо якщо запозичення з англійської мови, то [l] у ньому треба передавати твердим українським [л].

На практиці англійська фонема [l] перед голосною передається твердою фонемою [л], те саме можна сказати й про передачу [l] на початку складу. Якщо дотримуватись принципу однакової передачі [l] на початку і на кінці складу (а це є, на нашу думку, доцільним), то відтворення цього звука твердим [л] у будь-якій позиції має право на існування.

Детально розглянувши усі способи передачі трьох англійських передньоязикових фонем, які містяться у складі прототипів відповідних запозичених українською мовою англійських лексем, ми маємо змогу зробити наступні висновки:

1. Альвеолярні приголосні [s] та [z] доцільно передавати відповідно українськими літерами С та З, що передають українські зубні приголосні [с] та [з]. Сполучення звуків [s+t] слід відтворювати українським сполученням СТ, зважаючи й на графіку англійського слова, що стало прототипом запозичення: *styling* [ˈstɑɪlɪŋ] — *стайлінг*, *site* [saɪt] — *сайт*, *business* [ˈbɪznɪs] — *бізнес*.

2. Англійський боковий сонант [l] доцільно відтворювати українською літерою Л, що позначає відповідний твердий український приголосний: *liner* [ˈlaɪnə] — *лайнер*.

Проблеми відтворення англіцизмів-апелятивів графічними засобами української мови не розглядалися мовознавцями у всій сукупності. Існують певні принципи та рекомендації щодо фонетико-графічної передачі іншомовних слів у мові-реципієнті, але вони стосуються, як правило, передачі окремих звуків чи окремих орфограм, відтворення яких викликає серйозні труднощі. Це призводить до того, що в українській мові збільшується кількість фонетичних та орфографічних варіантів запозичених апелятивів. Тому проведення подальших розвідок у цьому напрямку має безсумнівні перспективи.

Література

Арро Т.А. Ассимиляция английских заимствований в современном норвежском языке // Вопросы германского языкознания. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. — С. 70 — 80.

Гудманян А.Г. Чужомовна пропріальна лексика у фонографічній системі української мови. — Ужгород: Ліра, 1999. — Кн.1. — 482 с.

Зорівчак Р.П., Медвідь О.С., Теплий І.М., Бреславська О.С. Правопис слів іншомовного походження // Український правопис: так і ні (Обговорення нової редакції „Українського правопису”). — К.: Рідна мова — Довіра, 1997. — С. 133 — 138.

Мозговий В.І. Взаємодія мов і процеси адаптації іншомовної топонімії // Мовознавство. — К.: Наукова думка, 1986. — № 4. — С. 22 — 28.

Summary

The present article deals with some important problems of phonetical and graphical adaptation of English borrowed words in Ukrainian. The English forelingual phonemes have several variants while being transformed into Ukrainian graphemes. Comparative phonological analysis of some English phonemes and their possible Ukrainian equivalents is presented in the given article. Some general problems of phonetical and graphical assimilation of English borrowings in Ukrainian are also touched upon.